

Från redaktionen

Kvinnoforskningen har nu på allvar börjat etablera sig på – och utanför – universiteten. Ett uttryck för detta är den intensifierade diskussionen och självkritiken som förs inom kvinnovetenskapen. I detta temanummer presenteras några av de frågeställningar vi uppfattar som mest centrala i denna diskussion.

Feministisk vetenskapskritik har pendlat mellan att dels söka reformera etablerade begrepp, teorier och metoder så att de också omfattar kvinnors liv och erfarenheter, dels menat – och i flera fall påvisat – att dessa etablerade teorier och metoder faktiskt inte alls är användbara eller ens relevanta vid forskning ur kvinnoperspektiv. Den senare uppfattningen kan sägas vara en gemensam utgångspunkt för den kvinnocentrerade teoriutveckling som breder ut sig allt mer, och vars utmaningar och inboende problem får allt större utrymme inom den kvinnovetenskapliga diskussionen som helhet.

Kvinnoforskarna kritiserar inte längre i första hand tidigare sexistisk empirisk forskning, utan nu fokuseras även själva sättet att tänka, att skapa, söka och förhålla sig till kunskap. Därmed har vi nått det minerade kunskapsteoretiska området inom vetenskapen och vi står inför den utmanande uppgiften att formulera alternativa kunskapsteorier utifrån den kunskap vi nu har om och som kvinnor. Vi ställs återigen inför frågan om kvinnoforskningen i första hand syftar till korrigeringar av vetenskapen som är möjliga att utföra inom redan existerande ramar, eller om inte den kunskap som fötts och växer inom kvinnovetenskapen i själva verket måste spränga hela det vetenskapliga systemets grändragningar – på snart sagt alla nivåer. Den avgörande fråga vi då måste konfrontera är: Vad vill vi mena med "vetenskap" i framtiden?

*

Den traditionella kunskapsteorin tar sin utgångspunkt i ett abstrakt intellekt och det

Channa Bankier, "Nu går jag".

råder enighet om att i det som ska kallas för *vetenskaplig* kunskapsprocess bör forskaren vara avskild från det som studeras. Distansen ska garantera rationalitet och objektivitet, och därmed sanningshalten i den kunskap som nås. Det abstrakta intellektet har i feministiska analyser identifierats med mäns förhållande till sig själva och omvärlden. Detta abstrakta intellektuella jag antas vara politiskt, religiöst, klass-, ras- och könmässigt neutralt men i själva verket är det ett jag som endast de härskande grupperna i samhället – och då förstås framförallt borgerliga, västerländska män – kan identifiera sig med och känna att de ”ingår” i. Det är detta som på senare tid kallats det ”totaliserande förnuftet”; ett förnuft som gör anspråk på att kunna äga universella sanningar. Det totaliserande förnuftet förnekar inte känslornas *existens*, men däremot deras *värde* för utvecklandet av vetenskaplig kunskap.

I feministisk kunskapsteori löper ”känsla” och ”förnuft” samman. Den tar sin utgångspunkt i den levande, handlande kvinnan. Dess inriktning har varit huvudsakligen materialistisk, dvs verksamheten, arbetet, ses som grund för vetandet. Detta gäller även i en vetenskaplig kunskapsprocess. På det kunskapsteoretiska planet råder det alltså en överensstämmelse mellan den levande och den vetenskapande kvinnan. Den samhällsliga arbetsfördelningen mellan män och kvinnor har uppfattats som grunden för att kvinnors och mäns sätt att veta, att nå kunskap, skiljer sig åt. Detta, ganska okomplicerade, perspektiv börjar nu alltmer problematiseras. Flera kvinnoforskare har framhållit att det för det första inte är självklart vad ”kön” – socialt och biologiskt – är och innebär, och för det andra ifrågasatt om våra definitioner, som är gjorda i en begränsad del av världen och i en speciell kultursfär, kan göras allmän-giltiga.

*

Evelyn Fox Keller påminner i sin artikel ”Systemet genus/vetenskap, eller: Förhåller sig kön till genus som naturen till veten-

skapen?” om att den moderna kvinnoforskningen i en mening uppstod med distinktionen mellan det sociala och det biologiska: tanken att vi görs snarare än föds till kvinnor. *Samtidigt* har kvinnoforskare kritiserat den traditionella kunskapsteorin för dess manscentrering, då den postulerat ett abstrakt, okroppsligt intellektuellt förnuft. Dvs, här har vi istället *betonat* att det vetande subjektet alltid *är* också kropp och kön. Den faktiska forskaren är aldrig socialt och kulturellt neutral, och heller aldrig könlös. Men kan vi därav dra slutsatsen att det existerar en kvinnlig vetenskap, som är mer objektiv än den tidigare manliga? Och om vi å andra sidan gör avkall på objektivitetsanspråket – hur kan vi då överhuvudtaget hävda legitimiteten i kvinnors sätt att forska?

När vi väl genomskådat och avfärdat det abstrakta, okroppsliga manliga förnuftet som kunskapsteoretisk möjlighet, står vi med vår kroppsliga kvinna – som givetvis också är en teoretisk konstruktion. Det framstår, betonar Sandra Harding i artikeln ”Instabiliteten i den feministiska teorbildningens analytiska kategorier”, som alltmer viktigt att klargöra vilken kvinna det är som *talkar* i den feministiska diskursen och vilken/vilka kvinnor det talas *om*. När vi formulerar en kvinnlig eller feministisk grund för kunskapssökandet är det nödvändigt att begränsa våra kunskapsanspråk, menar Sandra Harding: Erfarenheterna från vita, välutbildade, heterosexuella, västerländska kvinnor med medelklassbakgrund kan inte utgöra prototypen för ”det kvinnliga”, eller den enda basen för feministisk analys och handling. Det gäller att motstå vetenskapssamhällets krav på entydiga, generella och universella utsagor, och istället lära sig hantera den teoretiska instabilitet som återspeglar den osäkra och föränderliga värld vi lever i.

I vilken mening kan feministisk teori sägas skapa nya vetenskapliga paradig? Och hur kan vi värdera dessa nya paradig och eventuellt påstå att de är ”bättre” än tidigare? Eva Lundgren diskuterar i sin artikel ”Feministisk teori – grundval för nya vetenskapliga paradig?” bl a dessa

frågor och söker återknyta till paradigmbegreppets ursprungliga innebörder, så som de formulerades av Thomas S Kuhn i *The Structure of Scientific Revolutions*. Hon visar också hur begreppet använts inom feministisk vetenskapskritik och påpekar att etablerandet av ett nytt paradigm inte sker enbart genom kunskapssteoretiska ”brott” utan är beroende av en social konstituering.

Karin Widerberg menar i sin artikel ”Till en teori om kvinnoförtryck – barriärer och öppningar” att det idag är viktigt att teoretiskt söka återskapa den helhet kapitalism och patriarkat splittrat upp, och som delat kvinnor i olika grupper som ställs mot varandra. Denna splittring återspeglas också inom vetenskapen och gör det svårt för kvinnoforskarna att formulera övergripande teorier. En annan svårighet är de begreppsliga barriärer kvinnoforskare själva rest i försvar mot patriarkatet. Karin Widerberg illustrerar sitt resonemang med exempel från den nordiska patriarkatteori-debatten.

Makt är ett centralt begrepp inom kvinnoforskningen, men som sådant märkligt

lite diskuterat. I de flesta fall har feministiska teoretiker använt maktbegreppet på ett sätt som överensstämmer med dess användning inom traditionell samhällsteori, dvs man fokuserar antingen subjektens handlingar eller strukturens tvingande karaktär. Abby Peterson vill i artikeln ”Makt och auktoritet i feministisk teori och praktik” utveckla ett nytt maktbegrepp som blir ett viktigt redskap för att förstå styrkan i dagens mångskiftande kvinnorörelse, vilken ofta beskrivs som splittrad och svag. Ett sådant maktbegrepp kan också göra det möjligt att se hur makt och auktoritet tolkas och brukas av kvinnor, och mellan kvinnor.

*

Nästa nummer, årets sista (kommer någon gång i november), blir ett nytt ”mosaiknummer”. Det har inte ett klart definierat tema, men några av artiklarna anknyter till nyare fransk teori. Som vanligt välkomnar vi artiklar, recensioner, rapporter, notiser, tips och synpunkter.